

Çocuğun Kendi Dili İçinden Resmini Değerlendirmek

- Duygu ve Renk Çemberi İle Çocuk Resimlerinin Değerlendirilmesi –

Enil AFŞAROĞLU-EREN¹

Özet

Çocukları anlamada sözel olmayan iletişimin büyük bir önemi vardır. Sözel olmayan iletişim, sözelden çok daha fazla mesaj barındırabilir. Çocuk ve ergenlerle psikoterapötik olarak çalışırken kullanılan projektif resim testleri çocuğun ve ergenin içsel işleyişinin anlaşılmasında oldukça etkilidir. Literatürde renklerin duygu ve zihinsel süreçlerin sembolü olabileceği gibi önemli psikolojik veya bedensel etmenlere işaret edebileceği vurgulanmaktadır. Bu makalede çocuk resimlerinin değerlendirilmesinde yol haritası olabilecek “Duygu ve Renk Çemberi” çalışmasının, üç olgu örneği üzerinden ilk tanıtımının yapılması hedeflenmiştir. Bu üç olgunun aile resimleri ‘Duygu ve Renk Çemberi’ desteğinde dinamik olarak yorumlanmıştır. Duygu ve Renk çemberi çalışması çocuk resimlerini incelerken çocuğun kendi anlam dünyası üzerinden nesnelleştirme imkanı sunmaktadır.

Anahtar Kelimeler: Duygu ve renk çemberi çalışması, çocuk resimleri, renkler ve semboller

Evaluating Children's Drawings Through Their Own Language

- Evaluation of Children's Drawings Through Color Wheel of Emotions -

Abstract

Non-verbal communication is crucial for understanding children. It can contain more messages than verbal cues. Projective picture tests for the psychotherapeutic study of children and teenagers are very effective in providing an understanding of their internal lives. The relevant literature indicates that colors can symbolize emotional and cognitive processes while also indicating significant psychological and physical factors. This study is aimed at producing an initial report on “The Color Wheel of Emotions” using three cases. The wheel can be used to provide a roadmap for evaluating children's drawings. Family depictions of these three cases are interpreted dynamically using the wheel. The Color Wheel of Emotions enables the objectification of children's drawings through the children's own semantic world.

Keywords: Color wheel of emotions, children's drawings, colors and symbols

Giriş

Çocuk Resimlerinin Renk ve Sembollerin Değerlendirme Sürecindeki Yeri

Çocukların resimlerinde kullandıkları, tercih ettikleri renklerin anlamları merak edilen ve araştırılmaya çalışılan bir konu olmuştur. Golomb (1992) renkleri insanın içsel süreçlerine uzanan bir yol olarak görmüştür. Yapılmış araştırmalar veya uzman deneyimleri sonucunda

¹ Yrd.Doç.Dr. Lefke Avrupa Üniversitesi, Fen-Edebiyat Fakültesi, Psikoloji Bölümü eafsaroglu@eul.edu.tr

*Bu çalışma III. Uluslararası Sosyal Bilimler Sempozyumu'nda (Alanya, 2017) sözel bildiri olarak sunulmuştur.

bazı renklere belli anlamlar verilse de renklerin anlamlandırılmasında kişisel deneyimlerin, kültürel ve toplumsal etkilerin izi olduğu bilinmektedir (Malchiodi, 2013; Furth, 2002; Schulz, 2007).

Yavuzer (1993) renk konusunda değişmez sonuçlara varmanın oldukça zor olduğunu, kullanılan renklerin psikolojik anlamlarının çocuktan çocuğa değişebildiğini vurgulamaktadır. Çocuk resminin ilk gelişim evrelerinde (4 yaşına kadar olan aşama) renk seçiminin bilinçli olmadığına dair genel bir kanı vardır. Dört yaşına kadar genellikle çocuğun eline hangi kalem gelirse onu kullandığına inanılır. Golomb (1990) dört yaşından itibaren çocuğun bilinçli renk seçimleri olduğunu belirtir. Burkitt ve arkadaşları (2003) çocukların “güzel” olarak tanımladıkları ve beğendikleri nesnelere için en çok yeğledikleri renkleri; beğenmedikleri, kötü gördükleri nesnelere için daha az yeğledikleri renkleri, nötr oldukları nesnelere ise nötr hissettikleri renkleri kullandıklarını aktarır. Yine aynı çalışma bulgularına göre çocukların “kötü” figürler için en sık kullandıkları renk siyahtır. Perkins (1977) prognozu kötü fiziksel hastalıkları olan 3-12 yaş grubu çocuklarla yaptığı çalışmalarda siyah ve kırmızının en sık kullanılan renkler olduğunu vurgulamıştır. Bach (1990) ise çocukların kullandığı renklerin yoğunluğuna (canlılığı ve gücü kastedilmiştir) vurgu yapmıştır. Bach’a (1990) göre koyu yeşil renk gelişimi, iyileşmeyi ve sağlığı yansıtırken açık yeşil henüz iyileşmemiş olmayı yansıtabilmektedir. Renklerin anlamları konusunda özellikle Furth (2002) ve Bach’ın (1990) çalışmaları öne çıkmaktadır. Çocuk resimleriyle ilgilenen araştırmacıların buldukları ortak payda renklerin duygu ve hislerin sembolü olabileceği ve renklerin önemli psikolojik veya bedensel etmenlere işaret edebileceğidir (Furth, 2002). Bedensel sağlığın insan yaşamı üzerinde çok büyük bir etkisi olduğundan resimlerde renk veya çizgilerde kendini gösterir (Furth, 2002). Renk analizi oldukça zor olduğu ve çok kolay yanlış yorumlamalara neden olabileceği halde resimlerin anlaşılmasında önemli bir araç olarak kullanılabilir (Furth, 2002). Schultz (2007) çocuk resimlerindeki renk anlamlarının genellenemeyeceğini ama aynı zamanda renklerin hayatın nasıl algılandığına işaret ettiğini vurgular. Gier (2015) çalışmasında çocuk resimlerinde kullanılan renklerin duygusal yaşantıya ilişkin önemi üzerinde durarak her rengin her çocukta farklı anlamlara işaret ettiğini ifade eder. Çocuklar renkleri yaşantılarının ve konularının biçimsel ve içeriksel ayrımı için kullanırlar (akt. Philipps, 2011). Kramer (2014) 3-6 yaş arası çocukların dünyayı olabildiğince somut kavrama ihtiyacında olduklarını; altı yaşından büyük çocukların ise resimlerindeki sembollerini kendilerini duyurmak için kullandıklarını ifade eder. Munro (1956) çocukların resimlerindeki semboller ile çevrelerinde gözlemledikleri el sanatları, sokak posterleri, sokak

resimleri, motifler, ögeler ve dekoratif nesnelere arasında güçlü bir ilişki olduğunu vurgulamıştır.

Aile çizim ve insan çizim testleri çocuk ve ergenlerde sıkça kullanılan projektif yöntemlerdendir. Machover (1949) insan çizimlerini psikanalitik kuramı temel alarak oluşturmuş ve her bir uzvu yorumlamış, insan çizimlerinin ruhsal süreçlerin anlaşılmasında kullanılabileceğini vurgulamıştır. Daha sonra Koppitz (1968) daha sonra Machover'in çalışmasını geliştirmiştir. İnsan çizim testleri Kağıtçıbaşı ve Biricik'in (2011) vurguladığı gibi kolay uygulanabilirliği, kültür ve cinsiyet ayrımcılığına neden olmaması ve sonuçlarının güvenilirliğinden alanda sıkça kullanılmaktadır. Aile çizimleri ise çocuğun diğer aile bireyleriyle olan ilişkileri, aile içindeki misyon ve rolü, kendini aile içinde nasıl konumlandığı, algıladığı ve onlarla yaşadığı sorunlarla ilgili ipucu vermektedir.

Çocuk çizimleri kullanılan renklerle birlikte belirli durum ya da kişiler için hissedilen duyguların bir göstergesidir. Bu çalışma çocukların duygularının anlaşılması için bir yol önermektedir. Çocuğun resimlerindeki renkler ve semboller kendi içsellğine aittir, onun dünyasının bir yansımasıdır ve kendine özgüdür. Her çocuğun kullandığı renk ve sembollerin anlamları hem kendi dilinde saklıdır hem de içinde bulunduğu ana göre değişmektedir. Bu makalede tanıtılan Duygu ve Renk Çemberi çalışmasıyla resimler bugüne kadar çocuk resimleriyle ilgili yapılmış çalışmaların aksine her çocuğun kendine özgü anlam dünyası içinden değerlendirilmiştir. Bu alandaki çalışmalarda çocuk resimlerindeki renkler ve semboller genelleştirilmiş ve mevcut anlamlar üzerinden değerlendirilmektedir. Bu makalede önerilen Duygu ve renk çemberi çalışması farklı ve pratik bir yol önermektedir.

Yöntem

Bu nitel çalışmada üç olgunun duygu ve renk çemberi (DRÇ) çalışması sunulmakta ve üç çocuk olgunun resimleri kendi DRÇ'leri ışığında değerlendirilmiştir. Makaledeki olgular yaklaşık aynı dönemde görüşmeye alınan çocuklardan oluşmaktadır. Üç olguda da resimlere yansıyan farklı temalar vardır. Farklılıkları ve çeşitliliği gösterebilmek için B, T, ve P olguları ele alınmıştır. DRÇ çalışması 4-17 yaş grubu çocuklarına uygulanabilir. Bu makaledeki olguların yaşları 7, 8 ve 12'dir. İleriki araştırmalarda daha geniş yaş gruplarına yer verilmesi hedeflenmektedir.

Uygulama Süreci

Duygu ve renk çemberi (DRÇ) uygulamasına çocuğa A4 kağıtlar, kalem, silgi ve boya kalemleri sunarak başlanmaktadır. Dikkatini dağıtacak başka malzemelerin bulunmaması

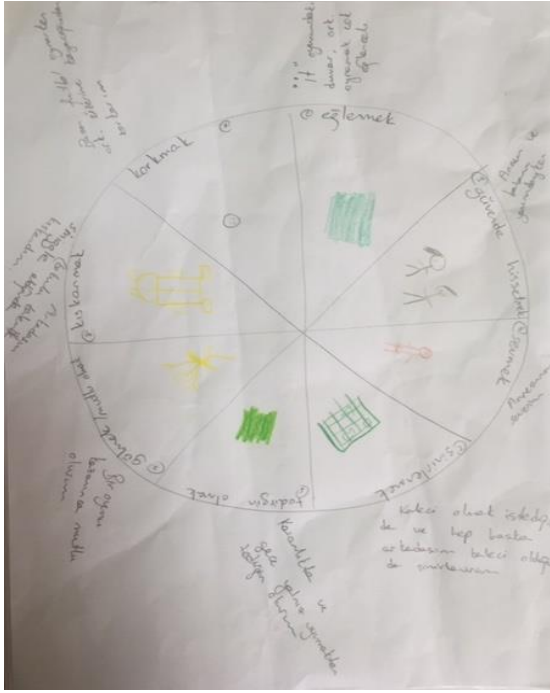
önemlidir. DRÇ A4 kağıdın tamamını kaplayan sekiz eşit parçaya bölünmüş bir çemberdir. Yönerge ise “bu kağıdı kapsayacak şekilde bir çember çiz ve onu sekiz eşit parçaya ayır.” İlkokula yeni başlamış çocuklar çemberi eşit parçalara ayıramayabilirler. Böyle bir durumda uygulayıcı çemberi çizip sekiz eşit parçaya ayırır. Çocuğa aklına gelen ve bildiği duygular sorularak her parçaya bir duygu veya durum yazılır ve her duyguya ilgili bir deneyim paylaşması istenir. Eğer çocuğun yaşı veya akademik durumu yazma işlemini gerçekleştirmesine engelse, duygular uygulayıcı tarafından yazılır. Daha sonra çocuk her duygu için bir renk seçip her duyguya ait seçtiği renkle bir sembol çizer. Çocuğun çizmiş olduğu aile resmi ve serbest resim uzman tarafından değerlendirilirken DRÇ harita ve anahtar işlevi görür. Çocukla her çalışıldığında duygu çemberinde belirteceği duygu veya durumlar, renklendirmeler, semboller ve deneyim örnekleri değişebilir. Bu yüzden her resim çalışmasından önce duygu çemberini yaptırılmasının önemi vardır.

DRÇ çalışmasının ardından çocuktan ailesini çizmesi ve sonrasında serbest resim yapması istenir. Çocukla çalışılmaya başlandığında gerekmedikçe konuşmamak, özellikle çocuk çizerken soru sormamak ve ona rahat bir ortam sunmak gerekmektedir. Uygulama sırasında boya kalemlerini, kalemi, silgiyi dilediği gibi kullanmasına izin verilmelidir. Çocuk uygulama sırasında sorular sorabilir, mümkün olduğunca kendisinin yanıtlamasını beklemek, özellikle resimleri hakkında öneri, yorum ve yönlendirme yapmaktan kaçınılmalıdır. Hem DRÇ çalışmasında hem de diğer resim çalışmalarında çocuğun ne zaman defalarca silgi kullandığı, neyi çizmekte zorlandığı, neyi çizerken çok özendiği gibi durumlara dikkat edilmeli gerekirse notlar alınmalıdır. Çocuğun çizmiş olduğu aile resmi ve serbest resim terapist tarafından değerlendirilirken DRÇ harita ve anahtar işlevi görür. Böylece çocuğun çizmiş olduğu resimler çocuğun kendi dili içinden “şimdi ve burada” prensibiyle değerlendirilmiş olacaktır.

Bulgular

Olgu B

B 8 yaşında bir erkek çocuk. Anne ortağı olduğu bir şirkette yönetici olarak çalışmakta, baba ise büyük bir şirketin yöneticisidir. B özel bir okulda okumakta, okul başarısı iyi, arkadaşları tarafından sevilen, okulda herhangi bir uyum problemi yaşamayan bir çocuktur. B 8 yaşında olmasına rağmen kendi başına uyumakta zorluk yaşıyor ve karanlıktan tedirgin oluyormuş. B'nin yapmış olduğu DRÇ aşağıda (Resim 1) sunulmuştur.

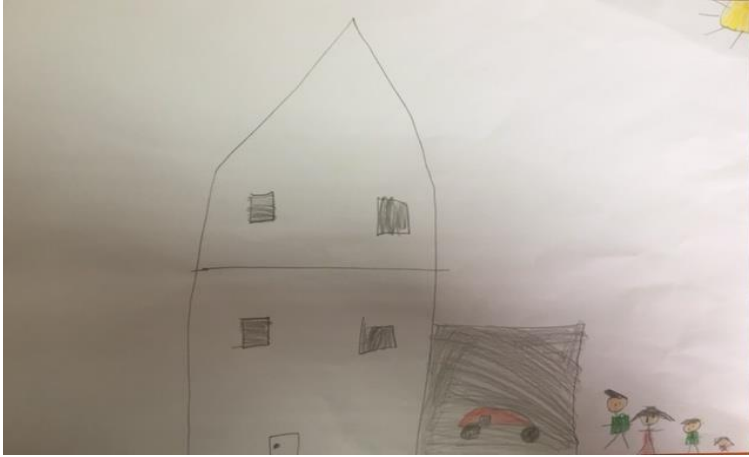

Resim 1. B'nin Duygu ve Renk Çemberi

B görüşme sırasında zorlanmadan sekiz duygu belirlemiştir. Bunların sırası, renk ve sembollerle ne anlatmak istediği aşağıdaki Tablo 1'de gösterilmiştir.

Tablo 1. B'nin DRÇ Tablosu

Sıra	Duygu	Renk	Sembol	Sözel İfade
1	Korkmak	Siyah	Futbol topu	"Bazen arkadaşlarım ile futbol oynarken üzerime kayacaklarından korkarım."
2	Eğlenmek	Yeşil (orman yeşili)	Duvar	"It oyunundaki duvar, arkadaşlarım ile oynamak çok eğlenceli"
3	Güvenmek	Gri	Anne ve babası	"Annem ve babam yanımdayken kendimi güvende hissederim"
4	Sevmek	Kırmızı	Anneanesi	"Anneannemi severim"
5	Sinirlenmek	Yeşil (koyu yeşil)	Futbol kaleci	"Kaleci olmak istediğimde ve hep başka arkadaşlarım kaleci olduğunda sinirlenirim."
6	Tedirgin olmak	Yeşil (parlak)	Dikdörtgenimsi şekil	"Karanlıkta ve gece yalnız uyduğumda tedirgin oluyorum"
7	Gülmek/mutlu olmak	Sarı	Sevinirkenki hali	"Bir oyunu kazandığımda mutlu olurum"
8	Kıskanmak	Sarı	Smiggle kokulu kalem	"Arkadaşım smiggle kokulu kalem alınca kıskandım"

Resim 2. B'nin Aile Resmi

B ilk önce yaşadığı evi, hemen bitişiğine kapalı garajı, babasını, annesini, kendini ve kardeşini (henüz doğmamış olduğu halde) çizmiştir. Bu resmi yaptığında anne altı aylık hamileydi. Henüz doğmamış kardeşini resme dahil etmesi onun varlığını somutlaştırmış olduğunu göstermektedir. Kapalı garaj çizerken “*aslında biliyor musun, bizim evimizde kapalı garaj yok ama ben kapalı garaj çizmek istedim. Bu da babamın arabası. Babamın arabası garajda durabilir, gezmeye hep beraber annemin arabasıyla gidebiliriz*” ifadesini kullanmıştır. Bir tek babanın ayaklarının yere basmaması düşündürücü olmuştur. İlk olarak babasını çizmesi hem özdeşim nesnesinin baba olduğunu, yaklaşma ihtiyacının en fazla babayla olduğunu aynı zamanda en çok çatışma yaşadığı kişinin de baba olduğuna işaret edebilir. Evi merkeze alıp, kendisiyle birlikte ailesini sayfanın sağ tarafında konumlandırması ev ortamının kendisi için önemini vurguluyor olabilir. Sayfanın sağ tarafı ise genelde ilerlemeyi-progresyonu temsil eder (Wolpert, 2006; Di Leo, 1983; Bahçıvan-Saydam, 2004). B pencereleri gri renge boyamış ve bunların perde olduğunu söylemiştir. Perde evde hayat belirtisi olduğunu göstermektedir (Malchiodi, 1998). B DRÇ’de güven ifadesi için gri rengi seçmiştir. Evlerinde kapalı garaj olmadığı halde kapalı bir garaj yapıp griye boyamış ve içindeki arabayı kırmızıya, arabanın tekerleklerini de DRÇ’de korkuya verdiği renk olan siyaha boyamıştır. B aslında babasının evden gitmesinden korkuyor. Garajda kapalı duran araba kırmızı (sevmek), evde oturan babasını seviyor ve ancak babası onlarla birlikteyse kendini güvende hissediyor. Babasını ve kendini yeşil renge ve gövdeyi de dikdörtgenimsi çizmiştir. DRÇ’de bu tondaki yeşil sinirlenmek, dikdörtgenimsi şekil ise tedirgin olmak anlamına geliyor. DRÇ’de duvar olarak nitelendirdiği yine dikdörtgen olarak çizdiği sembol eğlenmek duygusunu ifade etmektedir. Babasıyla hem eğleniyor hem de ona öfkeleniyor. Annesini ve henüz doğmamış

olan kız kardeşini pembe renkte çizmiştir. DRÇ’de pembe yok. Güneşi tam kız kardeşinin üzerine çizmiştir. Sarı DRÇ’de hem mutlu olmayı hem de kıskanma duygusunu temsil ediyor. Henüz doğmamış kız kardeşine karşı yaşadığı ikilemi yansıtabilir.

Resim 3. B’nin Serbest Resmi

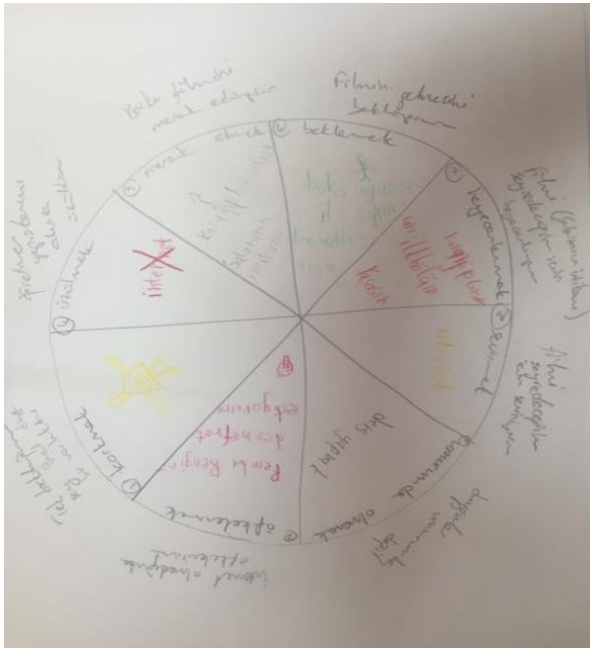
Resmini tamamladıktan sonra şöyle açıklamıştır: *“Bu bizim evimizdir. Annem ve babam şimdi üst katta birlikte televizyon izliyorlar. Ben bahçede “hoverboard” (elektrikli kaykay) sürüyorum.”*

B resmine tam merkeze büyük bir ev çizerek başlamıştır. B’nin yaptığı iki resimde de evlerin büyüklüğüyle kendisi için evin önemini göstermiştir. Ev çizimleri özellikle ilkökul çağındaki çocukların resimlerinde çok sık görülür. Ev çizimleri aile içinde güvenlik, sevgi, ilgi, şefkat gibi psikolojik doyumun arandığı yeri temsil eder (Di Leo, 1983; Wolpert, 2006). B evi tam merkeze kendisini de oldukça küçük çizmekle güven ihtiyacını vurgulamış olabilir. Kendisini sol tarafta elektrikli kaykayın üzerinde sağa doğru giderken çizmiştir. Sayfanın solu geçmişe dönüklüğü veya bağımlılığı; sağı ise ilerlemeyi veya bireyselleşmeyi temsil eder (Wolpert, 2006; Di Leo, 1983; Bahçıvan-Saydam, 2004). Bu durum B’nin duygusal olarak bağımlılığını ama aynı zamanda büyüme, ilerleme ve ayrışma ihtiyacını gösterebilir. Evi duygu çemberinde de yer alan yeşilin üç farklı tonuyla boyamıştır. Evin alt kısmında sadece kapının bir kısmını eğlenmek duygusuyla eşleştirdiği orman yeşili ile boyamıştır. Üst katın yer çizgisini yine eğlenmek ifadesini yansıttığı orman yeşiliyle çizmiş, perdeleri açık çizip güven duygusuyla eşleştirdiği griye boyamış ve ikinci katın geri kalanının tedirginlik duygusunu anlatan parlak yeşille boyamıştır. Çatısını ilk sinirlenmek duygusuyla eşleştirdiği koyu yeşille boyamaya başlayıp sonrasında eğlenmek duygusuyla eşleştirdiği orman yeşiliyle boyamıştır. B’nin eviyle ilgili yaşadığı duygular öfke, kaygı ve eğlenmek olarak görülmekte; evinde kendisini güvende hissederek eğlenmek istediği ancak anne babasıyla ilgili tedirginlik yaşadığı da anlaşılmaktadır. B resimde ayaklarını eğlenmek duygusuyla eşleştirdiği orman yeşiline, elektrikli kaykayın tekerleklerini tedirginlik duygusuyla eşleştirdiği parlak yeşile boyamıştır. B aslında yürümek, ilerlemek istiyor ama aynı zamanda kaygılanıyor. Yürürse, ilerlerse ve ayrışsa ailesinin

dağılacağını seziniyor olabilir. Yaşadığı sıkıntılar anne ve babasını birarada tutmak için bilinçdışı geliştirdiği savunmalar olarak düşünülmüştür. B'nin gerçekte de evlerinin bahçesinde yaşayan bir köpeği var. Köpeği eğlenmek duygusuyla eşleştirdiği orman yeşiline boyamıştır ve sayfanın sağ tarafına kendisine yani sola doğru bakarken çizmiştir. İki arasında da duran kocaman evi yürütmesine, ayrışmasına ve ilerlemesine engel kendisinde tedirginlik yaratan aile dinamikleri olarak düşünülmüştür. Resimde en çok beliren şeklin dikdörtgen olduğu dikkat çekmektedir. Bu sembol B'nin DRÇ'sinde eğlenmek, sinirlenmek ve tedirgin hissetmek duygularıyla eşleşmiş, yukarıdaki yorumlarla yine örtüşmektedir. B'nin resimlerini yorumladıktan sonra aileye B'nin babaya karşı bir güven problemi olabileceğini, babasının onu bırakıp gitmesinden korkuyor olabileceği aktarılmıştır. Anne ve baba aralarındaki sıkıntılardan bahsedip babanın zaman zaman aile hayatından sıkılıp, çekip gitmek, daha az sorumluluk almak, daha özgür olmak gibi ikilemler yaşadığını anlatmıştır.

Olgu T

T 7 yaşında bir erkek çocuk. Anne bir devlet dairesinde memur olarak çalışmaktadır. Baba iki yıl önce kronik bir hastalık nedeniyle ölmüş. T özel bir okula gitmekte, okul başarısı son zamanlarda düşmüş, öğretmenleri tarafından sıkça uyarılan, işbirliğine açık olmayan, arkadaşlarıyla sorun yaşayan; evde, okulda ve katıldığı diğer ortamlarda uyum problemi yaşayan bir çocuktur. Anne kurallar ve sınırlar koymakta zorlanıyormuş. T'nin ilk görüşmede yapmış olduğu DRÇ aşağıda (Resim 4) sunulmuştur.

Resim 4. T'nin Duygu ve Renk Çemberi

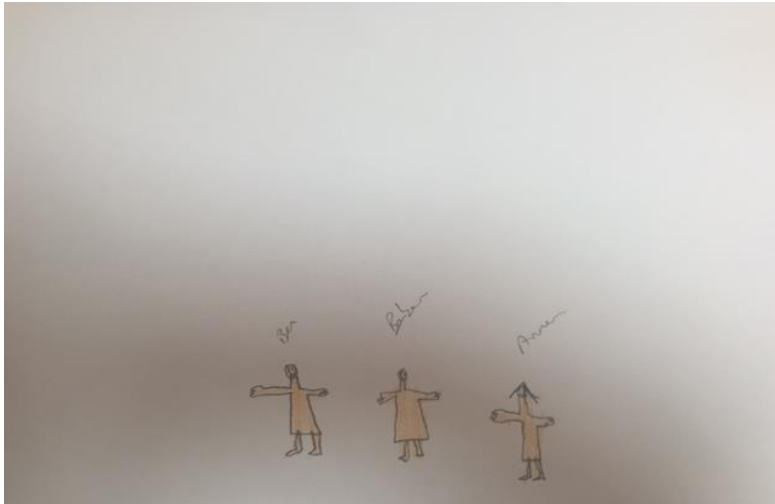
T'ye DRÇ'den bahsedildiğinde duyguların umurunda olmadığını söyledi. Duygu çemberine de “umurunda olmamak” ifadesiyle başlamış oldu ve gerisini getirmekte zorlanmadı. Sembol

yerine yazı yazmayı tercih etti. Tablo 2’de duyguların sırası, renk ve sembollerle ne anlatmak istediği gösterilmiştir:

Tablo 2. T'nin DRÇ Tablosu

Sıra	Duygu	Renk	Sembol	Sözel İfade
1	Umurumda olmamak	Siyah	“ <i>Ders yapmak</i> ”	“ <i>Duygular umurumda değil.</i> ”
2	Öfkelenmek	Pembe	Dil çıkarmış bir yüz ifadesi ve “<i> pembe renkten nefret ediyorum</i>”	“ <i>İnternet olmadığına öfkelenirim</i> ”
3	Korkmak	Sarı	Biel (film kahramanı) olduğunu söylediği bir yaratık	“ <i>Tek korktuğum şey Biel diye bir varlıktır</i> ”
4	Üzülme	Kırmızı	İnternet yazısının üzerinde çarpı işareti	“ <i>Öğretmen yapışkanımı alınca üzüldüm</i> ”
5	Merak etmek	Gri	Soru işareti sembolü, “<i>Salazarın İntikamı</i>”	“ <i>Korku filmini merak ediyorum.</i> ”
6	Beklemek	Yeşil	Çöp insan	“ <i>Filmin gelmesini bekliyorum</i> ”
7	Heyecanlanmak	Turuncu	“ <i>Yaşasın</i> ”	“ <i>Filmi seyredeceğim için heyecanlanıyorum</i> ”
8	Sevinmek	Altın rengi	“ <i>İnternet</i> ”	“ <i>Filmi seyredeceğim için sevinirim</i> ”

R. 5. T'nin Aile Resmi

T aile resmine kendini çizerek başlamıştır. “*Babam biraz şişman, bu yüzden onu böyle çizdim*” demiştir. T kendisini en uzun, babasıyla aynı sırada, annesini daha önde ve herkesi

hemen hemen birbirine eşit uzaklıkta çizmiştir. Sanki babanın yokluğunda o da büyümek zorunda kalmış ya da sınırlar tamamen ortadan kalkmış gibi görülmektedir. Ebeveyn ve çocuk arasındaki uygun olmayan oranlama rol dağılımı konusunda ipucu vermektedir. Genel olarak resme bakıldığında figürlerin oldukça küçük havada uçar gibi çizildiği görülmektedir. Kulak ve burun çizilmemiş, parmaklar eksik çizilmiş, kendisine ve babasına hiç saç çizmemiştir. Kulakları çizmemiş olması sosyal ilişkilerde sorun yaşamasıyla ve saç çizmememiş olması otoriteye karşı geldiğini gösterebilir (Bahçıvan-Saydam, 2004). Kolların iki yana açık olması insanlarla temas içinde olma ihtiyacıyla açıklanabilir; parmak sayısını eksik çizmesi de gelecekle ilgili niyet belirleyememekle açıklanabilir (Machover, 1949). Resimde en fazla dikkat çeken özelliklerden biri boyun çizimlerinin uzun, bastırılarak ve dik olmasıdır. Bu özellikler dürtü kontrolünde ve kurallara uymakta zorluk yaşadığına dair ipuçlar verebilir; bu özellik T'nin annesinden ve öğretmeninden alınan bilgiyle örtüşmektedir. T'nin insan figürlerini boyadığı renk DRÇ'de bulunmamaktadır. Sembol olarak incelendiğinde korkmak duygusunu ifade etmek için çizdiği "Biel" adındaki yaratıkla aile resmindeki insan figürleri benzemektedir. Aile resmindeki insan figürlerinin küçük olması, havada uçan hayalet gibi çizmiş olması ailesinin tamamen yok olmasına ilişkin kaygılanmasıyla ilgili olabilir.

R.6. T'nin Serbest Resmi

T resmini bitirdikten sonra evini, arabalarını ve garajı çizdiğini anlattı. Çizmiş olduğu öğeleri kendi,

annesini ve babasıyla eşleştirmesi istendiğinde ise şu şekilde cevap vermiştir: *"Ben arabayım, araba hızlı gider ve ben de çok hızlıyım. Annem güneştir, çünkü o sakinliği sever, babam da ev ve garaj olurdu çünkü babam çok güçlüdür. Boyu çok uzundur."* Okuluyla ilgili resim

yapmak isteyip istemediği sorgulandığında ise şunları anlatmıştır: “*Ben okulu pek sevmem, orda bir sürü kural var ve ben kurallardan nefret ederim. En sevmediğim kural da zaman kuralıdır. Zaman kuralı olmasaydı babam hayatta kalırdı.. Annem dedi ki herkesin bir ölme zamanı varmış, bu kuralmış.. Eğer bu kural olmasaydı babam ölmeyecekti...*”

T'nin resmine sayfanın soluna yakın bir ev çizerek başlaması geçmişe (Wolpert, 2006; Di Leo, 1983; Bahçıvan-Saydam, 2004) olan özlemini yansıtabilir. Evin hemen yanına DRÇ'de merak etmek anlamına gelen gri renkle boyadığı garaj ve garajın önüne de beklemek ifadesi için kullandığı yeşil renkle boyadığı araba çizmiştir. Ev ve garaj T'nin ifadesiyle babasını temsil etmektedir. Evi turuncu, krem, kırmızı, siyah ve yeşille boyamıştır. Turuncu ve krem DRÇ'de yoktur. Kırmızı, siyah ve yeşilin anlamları sırasıyla üzülme, umurunda olmamak ve beklemek olarak ifade edilmiştir. Babasını merak ediyor, onu bekliyor, olmadığı için üzülüyor; kaybına yönelik duyduğu öfke ve tepkiyi de “*umurumda değil*” ifadesiyle yansıtabilir. T'nin babasının kaybıyla ilgili isyanı olduğunu, okulda, evde ve diğer bulunduğu ortamlarda yaşadığı uyum problemlerini de isyanının haykırışı olarak değerlendirilebilir. Annesini kendisinden ve babasından uzakta güneş olarak çizmiştir. DRÇ'de korkmak duygusu için sarı rengi seçmiştir. Diğer bulgularla birleştirildiğinde annesine ilişkin kaybetme kaygısı yaşadığı düşünülebilir. Kendisini babası olarak simgeleştirdiği evin yanına çizmiş olması özlemini ve bekleyişini vurguluyor olabilir. Ev aile hayatında giderilebilen temel ihtiyaçlarından olan şefkat ve güvenliğin arandığı, çocuğun duygusal yaşamının olduğu merkezdir. T'nin çizdiği ev ve garajın babasını temsil etmesi (kendi deyimiyle) babasını güven verici olarak algıladığıyla ilgili olabilir. Evin kapısı DRÇ'de üzülme anlamına gelen kırmızı ile boyanmış sözel ifadesi de “*öğretmen yapışkanımı alınca üzülürüm*”; tercümesini (öğretmeni hayat, yapışkanı da babası olarak düşünürsek) hayatın babasını aldığını ve bundan dolayı yaşadığı üzüntü anlaşılabilir. Garajı gri renkle boyanmış olması babasının ölümüne yönelik hala merak içinde olduğunu, babasının ölümünün T için ne kadar müphem olduğu anlaşılmaktadır. Eve çizilen pencerenin tek olması babasıyla ilgili kaybı yansıtabilir. T'nin öyküsünde anne, T ile babasının iyi bir ilişkisi olduğunu ancak evde otoritenin baba olduğunu, T'nin her zaman annesine babasına kıyasla daha yakın olduğunu anlatmıştır. T için babasının manasının yokluğunda daha yoğun yaşanır olduğu görülmektedir.

Olgu P

P 12 yaşında bir kız çocuktur. Anne ve baba bir devlet dairesinde çalışmaktadır. P'nin beş yaşında bir kız kardeşi vardır. P'nin akademik başarısı iyi, yaklaşık iki yıl önce katılmış ve başarmış olduğu okul sınavlarından dolayı o dönemde kaygı düzeyi çok yükselmiş,

zorlanmalar karşısında bunaltı duyma, kusma, ağlama, mide bulantısı gibi semptomlar yaşamış, kendini sosyal etkinliklerinden geri çekmişti. Sınav dönemlerinde kaygı düzeyi yine yükseliyormuş ancak eskisi kadar kötü olmuyormuş. P ilk görüşmede DRÇ'yi oluşturduktan sonra aile resmini çizmek istemedi. Anne ve babasına karşı öfkeliydi. O günlerde üyesi olduğu aktivite okulunun bir yurt dışı gezisi gündemdediydi. Ancak P'nin anne ve babası yurt dışı programına katılabilmesi için henüz izin vermediklerini ve izin vermeyeceklerinden çok endişelendiğini ifade etmiştir.

Resim 7. P'nin İlk Görüşmede Oluşturduğu Duygu ve Renk Çemberi

P ilk aklına gelen duyguları yazmış, her duygu için bir renk seçmiş, önce seçtiği renkleri içi dolu yuvarlak şekilde belirtmiş, sonra da her duyguya özel bir sembol çizmiştir. Çalışma boyunca özenli ve titiz çalışmıştır. Tablo 3'te duyguların sırası, renk ve sembollerle ne anlatmak istediği gösterilmiştir:

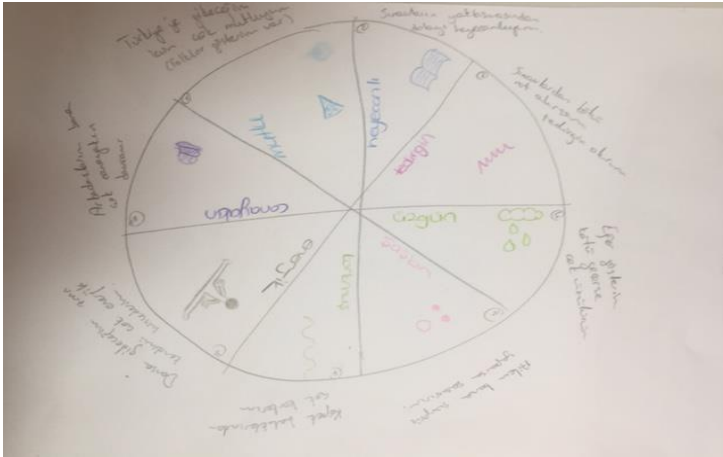
Tablo 3. P'nin İlk Görüşmedeki DRÇ Tablosu

Sıra	Duygu	Renk	Sembol	Sözel İfade
1	Mutlu hissetmek	Gri	Üçgen	"Kek ve pasta pişirirken mutlu olurum"
2	Heyecanlanmak	Lacivert	Daire	"Bir yere gidip eğlenceli birşeyler yapacağımız zaman heyecanlanırım"
3	Tedirgin olmak	Turuncu	Beş köşeli yıldız	"Sınavlar yaklaşınca tedirgin olurum"
4	Üzgün olmak	Koyu pembe	Sekiz uçlu yıldız	"Kendimi kaybedince ve çok ağlayınca üzülürüm"
5	Korkmak	Kırmızı	Dalgalı çizgilerle yapılmış kare, içi de dalgalı çizgilerle bölünmüş	"Korku filmi izlediğim zaman korkarım"
6	Şaşkın hissetmek	Mavi	Kare	"Beklemediğim bir sürprizle karşılaştığımda şaşırırım"
7	İçine kapanmak	Kahverengi	İçine dört üçgen çizilmiş bir dikdörtgen	"Bana kızıldığı zaman içime kapanırım"
8	Somurtmak	Yeşil	Karo	"Canım sıkılınca somurturum"

Resim 8. P'nin İlk Görüşmede Yapmış Olduğu Serbest Resim

P. anne ve babasına kırgın olduğu için aile resmi çizmek istememiştir ve içinden gelen resmi yapmıştır. Resmini bitirdikten sonra ne yaptığını açıkladı: "Dağlar arasında akan bir şelale çizmek istedim. Gökyüzünde ise kutuplarda olan renkli ışık gösterisi var.. Ben, gökyüzündeki ışık gösterisi olurum. Kardeşim şelale olsun, annem bu dağlar (soldaki daha kısa dağları gösterdi), babam da şu dağlar (sağdaki, uzun olan dağları gösterdi)."

Kendisi olarak seçtiği gökyüzündeki ışık gösterisini mavi, lacivert ve mor karışımı olarak çizmiştir. DRÇ’inde bu renklerin anlamları şaşkın, heyecanlı ve üzgün olarak ifade edilmiştir. P’nin en yoğun bu duyguları yaşadığı anlaşılmaktadır. Dağların ve şelalenin sınırları gri renkle çizilmiş, dağlar kahverengiyle boyanmıştır. P’nin DRÇ’inde gri mutlu olmayı, kahverengi ise içe kapanmayı temsil etmektedir. Anne babasıyla aslında mutlu olmak istediğini ama onlarla kurduğu ilişki kendi içine kapanmasına neden olmaktadır. Şelalenin (mavi: şaşırarak) ve gökyüzündeki ışık gösterisini griyle birleştirmiş, buradan kız kardeşiyle kurduğu ilişkiden mutlu olduğunu ve onunla ilgili şaşırıldığı durumlar olduğu düşünülebilir. Annesi ile kendi arasında hiç temas sınırı çizmemiştir. Bu durumda annesiyle arasındaki ilişkinin terapide çalışılması gerektiği anlaşılmaktadır. Anne ve babası arasında da bir temas çizmemiştir. Anne ve baba ilişki niteliği de sorgulanmalıdır. Sadece kardeşini herkesle temas edebilecek şekilde çizmiştir. Belki de ailede sadece kardeşi herkesle gerçek temas kurabiliyordur. Mavi renkle bu durumdan ötürü duyduğu şaşkınlığı ifade edebilir. Resme yansıyan semboller incelendiğinde ışık gösterisinin dalgalı çizgilerden oluştuğu görülmektedir. P dalgalı çizgileri DRÇ’de korkmak duygusunu anlatmak için kullanmıştır. Buradan P’nin birşeylerden korktuğu da düşünülebilir. Dağların üçgen şeklinde çizilmiş olması hem içe kapanmak hem de mutlu olmak duygularının anlatımlarında kullanılmış. Semboller açısından değerlendirildiğinde de P’nin anne ve babasıyla ilişkisinde sorun olduğu anlaşılmaktadır.

Resim 9. P’nin İkinci Görüşmede Oluşturmuş Olduğu Duygu ve Renk Çemberi

Tablo 4’te duyguların sırası, renk ve sembollerle ne anlatmak istediği gösterilmiştir:

Tablo 4. P'nin İkinci Görüşmedeki DRÇ Tablosu

Sıra	Duygu	Renk	Sembol	Sözel İfade
1	Mutlu hissetmek	Mavi	Üçgen	"Türkiye'ye gideceğim için çok mutluyum"
2	Heyecanlanmak	Lacivert	İçinde dalgalı çizgiler olan açık duran kitap	"Sınavların yaklaşmasından dolayı heyecanlanırım"
3	Tedirgin olmak	Koyu pembe	Zik-zak çizgiler	"Sınavlardan kötü not alırsam tedirgin olurum"
4	Üzgün olmak	Açık yeşil	Bulut ve buluttan süzülen üç damla	"Eğer gösterim kötü geçerse üzülürüm"
5	Şaşkın hissetmek	Pembe	Şaşırmış bir yüz	"Ailem bana sürpriz yaparsa şaşırım"
6	Korkmuş	Koyu yeşil	Dalgalı bir çizgi	"Köpek balıklarından çok korkarım"
7	Enerjik hissetmek	Gri	İki bacağını yana açarak oturmuş bir insan	"Dansa gideceğim zaman kendimi çok enerjik hissederim"
8	Canayakın	Mor	Kelebek	"Arkadaşlarım bana çok canayakın davranır"

Resim 10. P'nin İkinci Görüşmede Yaptığı Aile Resmi

P, ikinci görüşmede aile resmi yapmayı kabul etti. Önce sayfayı ikiye ayıran dikey bir çizgiyle resmine başlamıştır. En sola annesini, kardeşini ve babasını yan yana çizmiş sonra da çizginin diğer tarafına kendini, valizini ve bir uçak çizmiştir.

P.'nin resmiyle ilgili anlatımı şöyleydi: *“Burası havaalanı, ben uçağa binip Türkiye’ye gidiyorum, orada gösterim var, ailem burada kalacak, beni havaalanına götürdüler. Şimdi onlara el sallıyorum... Biliyor musunuz, annem ve babam Türkiye’ye gitmeme gerçekten izin verdi, arkadaşlarım ve öğretmenlerimle birlikte gideceğim.”*

Resimdeki insan figürlerine önce annesini çizerek başlaması hem en çok çatışma yaşadığı hem de özdeşim kurduğu kişinin annesi olduğunu göstermektedir (Bahçıvan-Saydam, 2004). Ailesinden kısa süreli ayrılacağından duyduğu heyecan hem böyle bir tema seçmesinden hem de söylemlerinden anlaşılmaktadır. Resmi ikiye ayırması ayrışma ve alan ihtiyacını gösteriyor olabilir. İlk görüşmedeki serbest resmi ile buradaki aile resmi benzerlikler taşımaktadır. İki resimde de kardeşi anne ve babasının arasında çizilmiştir. Yine anne ve baba arasında bir temas olmadığı görülmektedir. Kardeşinin hem annesi hem de babasıyla ilişkisi olduğunu algılıyor. P.'nin resimde coşkulu el sallamasına tek karşılık veren babasının olması, babası tarafından anlaşıldığını daha fazla hissediyor olabilir. P annesini DRÇ’de tedirginlik duygusunun rengi olan koyu pembeyle boyamış; annesini tedirgin algıladığı anlaşılmaktadır. Kardeşini mutluluğu anlattığı mavi renkle boyamıştır; anne babasının arasında, onların ellerini tutarak, güvenli alanda kardeşini mutlu gördüğünü yansıtmaktadır. Babasını canayakınlığı anlattığı mor renkle boyamıştır ve resimde sadece babasının elini açmış ona el sallıyor olması; babasıyla arasındaki yakınlığı yansıtmış olabilir. İlk görüşmedeki serbest resminde de babasıyla arasında temas varken annesiyle yoktu. Buradaki resminde de aynı durumu tekrar yansıtmış. Resimdeki sınırlar ve havaalanı kapısı DRÇ’de enerjik olmakla ilişkilendirdiği gri renkle çizilmiş. P.'nin ayrışabilecek, harekete geçebilecek enerjiyi kendisinde bulduğu anlaşılabilir. P kendisini açık pembe ve lacivert çizmiş. Bu renkler DRÇ’de şaşkınlık ve heyecan duygularını yansıtmaktadır. Gidiyor olmasının şaşkınlığı (*“bana gerçekten izin verdiler”*) ve heyecanını yansıtmaktadır. Ayaklar, valiz ve uçak mor renkle çizilmiş. Mor, DRÇ’de canayakınlığı simgeliyor. Uçakta arkadaşları ve öğretmenleri var; valiz ve ayaklar gitmekle ilgili, arkadaşlarıyla birlikte gidiyor. DRÇ’deki canayakınlık ile ilgili *“arakadaşlarım bana canayakın davranıyor”* sözel ifadesi bulunmaktadır. Tüm bu veriler birleştirildiğinde arkadaşlarıyla samimi ve yakın ilişkisi olduğu düşünülebilir. Uçağın üzerine gökyüzü gibi koyu yeşil ile dalgalı ve zik zak çizgiler çizmiş. DDRÇ’de hem sembol hem de renk korkuyu ve tedirginliği anlatmak için kullanılmış. Sanki burada arkadaşlarının ona canayakın davranmasıyla kendini sakinleştiriyor, gitmekle ilgili korku ve tedirginliğini yatıştırmaya çalışıyor. Hem gitmek istiyor hem korkuyor, hem ayrılmak istiyor hem istemiyor: Bu durum ergenliğin tipik ikilemi olarak değerlendirilebilir.

Sonuç ve Tartışma

Resimleri DRÇ aracılığı ile yorumlamak olguların dünyaları içinden aile dinamiğini anlamada büyük katkı sağlamıştır. Örneğin literatüre göre gri renk enerjisizlik gibi hoş olmayan duyguları (Wolpert, 2006) yansıtırken B'nin DRÇ'deki anlamı güvenmek duygusudur; koyu yeşilin sağlık, iyileşme gibi anlamları olduğu bildirilirken (Bach, 1990) B'nin DRÇ'deki anlamı sinirlenmektir. B'ye göre sarı hem mutlu olmayı hem de kıskanmak duygusunu yansıtırken literatürde ışık, enerji gibi olumlu duygulara atfedilir (Furth, 2002). Literatürde iki farklı yeşil tonuna yer verilirken, B yeşilin üç farklı tonunu kullanıp üçüne de ayrı anlamlar vermiştir.

T'nin DRÇ'de kullandığı renklerin literatürdeki anlamlarından farklı olduğu görülmektedir. Literatürde siyah korku üzüntü, bilinmezlik anlamlarını taşıırken (Linderman, 1997, Wolpert, 2006; Malchiodi, 2013) T'nin DRÇ'sinde umurunda olmamak ifadesi için seçilmiştir. Pembe literatürde geçmiste yaşanan bir problemin ya da hastalığın çözümü (Furth, 2002) olarak bildirilirken, T için öfkelenmek anlamına geliyor. Sarı literatürde hem ışık, enerji gibi olumlu duygular için (Malchiodi, 2013) hem de ailesine bağımlı olmakla (Furth, 2002) ilişkilendirilmiştir; T ise DRÇ'de korkmak duygusu için kullanmıştır. T gri rengi DRÇ'de merak etmek için kullanmış; literatürde ise hayat enerjisinin olmaması gibi yine olumsuz duygular için kullanılmış (Wolpert, 2006). Yeşil DRÇ'de beklemek için kullanılmıştır; literatürde fiziksel zayıflık ya da sağlığa kavuşmuş olmanın göstergesi olarak belirtilmiş (Furth, 2008). Literatürde altın rengi spiritüel anlamlarda ve çok büyük değer verilen anlamında belirtilirken (Furth, 2008); T sevinmek duygusu için kullanmıştır.

P'nin iki farklı zamanda oluşturduğu DRÇ'leri karşılaştırıldığında ilk dört duygunun ve sırasının aynı, renklerinin heyecanlanmak duygusu hariç değişmiş olduğunu; sembollerin mutlu hissetmek hariç diğer duygularda değiştiğini; sözel ifadelerin ise sınavların yaklaşmasından tedirgin olma dışında değiştiği görülmektedir. Beşinci ve altıncı duyguların DRÇ'de yerlerinin değişmiş olduğu; renk, sembol ve sözel ifadelerin değişmiş olduğu; yedinci ve sekizinci duyguların ise tamamen değiştiği; olumsuzdan olumlu duygulara dönüştüğü görülmektedir (içine kapanmaktan enerjik hissetmeye; somurtmaktan canayakın olmaya). Bu bulguyla fenomenolojik yaklaşımın önemi vurgulanabilir. Çocuğun resminin yorumlanabilmesi için onun kendine özgü olan algısının anlaşılması gerekir. Yapılan resim ancak çocuğun kendini ve çevresini o andaki anlamlandırış biçimiyle yani o andaki fenomeniyle yorumlanabilir. Mümkün olduğunca varsayımlardan ve yetişkin kurgularından kaçınarak ve çocukları merkezde tutarak resimlerini değerlendirmek önemlidir.

P'nin DRÇ'sindeki anlamlar ile literatür bilgileri arasında diğer olgularda olduğu gibi ciddi farklılıklar olduğu görülmektedir: İki duygu ve renk çemberinde de gri enerjik hissetmek ve mutlu hissetmek gibi olumlu duyguları yansıtırken literatürde hayat enerjisinin olmaması gibi bir anlam verilmiştir (Wolpert, 2006). Yine her iki duygu ve renk çemberinde de lacivert renk heyecanlanmak duygusu için kullanılırken; literatürde sağlık, yaşam enerjisi, gibi anlamlar verilmiştir (Furth, 2008). Birinci DRÇ'de mavi mutlu hissetmek; ikinci DRÇ'de şaşkın hissetmek gibi anlamları varken, literatürde baskı (Yavuzer,1993); sakin, mesafeli (Furth, 2008) gibi anlamları vardır. Literatürde pembe geçmişte yaşanan bir problemin ya da hastalığın çözümü (Furth, 2002) olarak belirtilirken P'nin birinci DRÇ'sinde üzgün; ikinci DRÇ'sinde şaşkın hissetmek olarak geçmektedir. Literatürde koyu yeşil sağlıklı beden, büyüme veya gelişim sürecinde yeni bir yaşam olarak belirtilirken (Furth, 2008) P'nin ikinci DRÇ'sinde korku; birinci DRÇ'sinde de somurtmak olarak geçmektedir. Literatürde açık yeşil fiziksel zayıflığı veya sağlığa kavuşmuş olmanın göstergesi olarak bildirilirken (Malchiodi, 2005; Furth, 2008); P'nin ikinci DRÇ'sinde üzgün olmayı ifade eder. Turuncunun literatürdeki anlamı ile P'nin DRÇ'sindeki anlamı örtüşmektedir; tedirginlik, yaşam ve ölüm arasındaki mücadele, azalan enerji gibi anlamlar verilmiştir (Furth, 2008). Mor renginin literatürde başkalarının desteğine ihtiyaç duyma, sıkıntı gibi anlamları olduğu belirtilirken (Furth, 2002); DRÇ'de tedirginlik ve canayakınlık durumları için kullanılmış.

Çocuk resimlerini DRÇ desteğinde yorumlamanın klinik değerlendirmeyi ve terapi sürecini zenginleştirdiği, çocuğun fantazi ve deneyimlerinin genel bağlantı ve dinamiklerinin keşfedilebileceği düşünülmektedir. DRÇ çalışması sadece çocuğun resimlerini yorumlamak için değil çocuğun duygularına ve deneyimlerine bir temas sınırı oluşturabilmesi ve o duyguları tanıması, temas etmesi, ifade etmesi için de bir fırsat yaratır. Her bir duyguya bir renk ve bir sembol vermesi o duygunun temas sınırını oluşturması anlamına gelir. Böylece yaşadığı olası hayal kırıklığı, kaygı, korku ve öfkesini tanıyıp, anlamlandırıp, kapsayıp aşma fırsatı bulur. DRÇ'ye önce ve en son hangi duyguyu yazdığı, en zor hangi duyguya sembol yarattığı, en özenli ve en özensiz hangi sembolleri boyadığı, hangi duyguyla ilgili deneyiminin olmadığını söylediği çocuğun dünyasıyla ilgili ciddi ipuçları vermekte ve terapötik çalışmaya yön vermektedir. Klein'ın vurguladığı gibi çocuk doğrudan bilinçdışı temsil etme yeteneğine sahiptir yani bilinç ile bilinçdışı çok yakın temastadır. Bu yüzden çocuğun anlatımının, ifadesinin doğru anlaşılması tıkanmışlıkların ve temassızlıkların üzerinde çalışabilme fırsatı yaratır.

Çocukların yaşam alanlarındaki özellikle popüler görsel odaklardan etkilendiklerini söylemek mümkündür. Ancak bu çalışmada çocukların etkilendikleri ve resimlerine yansıyan sembollerin her çocuk için farklı anlamlar taşıdığını, bu anlamların da zamana göre değişebileceğini ve bunun da tesadüfi bir anlam ve değişim olmadığı düşünülmektedir. Çocuğun bilinci, deneyimleri nerede konumlanmışsa kendini o konumun yapılarının çerçevesinde ifade eder. Çocuğun yansıttıkları, bir başka ifade ile dışa vurumları o konumdaki deneyimleri ve nereden tehdit algıladığıyla ilişkilidir. Çocuğun resimlerindeki semboller kendi içsellğine aittir, onun dünyasının bir yansımasıdır ve kendine özgüdür. Bu sembolleri çocuğun duygularının, korkularının, ilişkilerinin, beklentilerinin, ihtiyaçlarının bir dışavurumu olarak kabul edebiliriz. Tam da bu noktada, bu makalede tanıtılan DRÇ çalışmasının etkili ve pratik bir uygulama olduğu düşünülmektedir. Her çocuğun kendine özgü bir dünyası, dili, algısı, yaşantısı ve deneyimleri vardır. Her çocuğun kağıda döküleceği renklerin ve sembollerin anlamları hem kendi dilinde saklıdır hem de içinde bulunduğu ana göre değişmektedir. Bir başka ifade ile çocuğun kendine ait DRÇ'si değişmez değildir. Gerçekliği sadece şimdi ve buraya aittir. Gestalt yaklaşımına göre insanın, hakikatin ne olduğuyla ilgili anlayışı durağan değil, sürekli değişen gelişen dinamik bir olgudur. Çocuklar (resimleriyle, oyunlarıyla) içinde buldukları anda, kurguladıkları hakikati yetişkinlere nazaran daha fazla ifade edebilme yetisine ve cesaretine sahiptirler. DRÇ çalışması çocuk resimlerini incelerken çocuğun kendi anlam dünyası üzerinden nesnelleştirme imkanı sunmaktadır.

Kaynakça

- Bahçıvan-Saydam, R. (2004). Çocuk resimlerinin klinik değerlendirmedeki yeri. *Yansıtma Psikopatoloji ve Projektif Testler Dergisi*, 1(1-2), 11-124.
- Bach, S. (1990). *Das Leben malt seine eigene Wahrheit. Über die Bedeutung spontaner Malereien schwerkranker Kinder*. Zürich: Daimon Verlag.
- Burkitt, E., Barrett, M., & Davis, A. (2003). Children's colour choices for completing drawings of affectively characterised topics. *Journal of Child Psychology and Psychiatry*, 44(3), 445-455.
- Furth, G. M. (2002). *The Secret World of Drawings: A Jungian Approach to Healing Through Art*, Toronto: Inner City Books, 2 edition.
- Furth, G. M. (2008). *Heilen durch Malen: Die geheimnisvolle Welt der Bilder*. Norderstedt: Books on Demand.
- Gier, R. (2015). *Die Bildsprache der ersten Jahre verstehen*. München: Kösel-Verlag.
- Golomb, C. (1990). *The child's creation of a pictorial world*. Berkeley, CA: University of California Press.
- Golomb, C. (1992). *The child's creation of a pictorial world*. Berkeley: Univ. of California Press.

- Gonick-Baris (Eds.) *Creativity and the Art Therapist's Identity*, Baltimore, MD: AATA, p.9-12.
- Kağıtçıbaşı, Ç. ve Biricik, D. (2011). *Generational gains on the draw-a-person IQ scores: A three-decade comparison from Turkey*. *Intelligence*, 38(5), 351-356.
- Koppitz, E. M. (1968). *Psychological evaluation of children's human figure drawings*. *The Psychological Corporation*, Harcourt Brace Jovanovich, Inc.
- Kramer, E. (2014). *Kunst als Therapie mit Kindern*. München: Ernst Reinhardt.
- Machover, K. (1949). *Personality projection in the drawings of the human figure*. Springfield IL: C C Thomas.
- Malchiodi, C. A. (1998). *Çocukların resimlerini anlamak*. İstanbul: Nobel Tıp.Yayıncılık.
- Malchiodi, C. A. (2005). *Çocukların resimlerini anlamak*. İstanbul: Epsilon Yayıncılık.
- Malchiodi, C. A. (2013). *Art therapy and health care*. New York: Guilford Press.
- Munro, T. (1956). *Art education: its philosophy and psychology*, New York: The Liberal Arts Pres.
- Perkins CF. (1977). *The art of life-threatened children: A preliminary study*. In: R. H. Shoemaker & S. Gonick Berris (Eds) *Creativity and the art therapist's identity* (pp.9-12). Baltimore: American Art Therapy Association.
- Philips, K. (2011). *Warum das Huhn vier Beine hat*. Darmstadt: Toeche-Mittler Verlag.
- Piaget, J.(1988). *Das Weltbild des Kindes*. München: DTV.
- Schulz, N. (2007). *Das zeichnerische Talent am Ende der Kindheit*. Münster: Waxmann Verlag.
- Wolpert, W. (2006). *Der ,kleine Unterschied' in der Kinderzeichnung*. Dorsten: Eigenverlag.
- Yavuzer, H. (1993): *Resimleriyle Çocuk*, İstanbul: Remzi Kitabevi.

Extended Abstract

The colors and symbols in the child's painting belong to his/her own inner self; they are reflections of his/her world and unique. The reflection and expressions of the child is related to his/her experiences of the condition and from which point he/she perceives threat. Its reality belongs only to here and now. This study suggests a way for understanding children's emotions.

Circle of Emotion and Color (CEC) is a circle divided into eight equal parts that cover the whole of an A4 paper. The child is asked about the emotions that he/she knows and thinks of, one emotion or situation is written down in each segment and he/she is asked to share an experience related with each emotion. This study can be practiced with children at the age group of 4-17. Then the child picks a color for each emotion and draws a symbol with the color he/she has chosen for that emotion. The circle of emotion and color acts as a key in the evaluation of the family picture drawn by the child by the expert. The emotions or situations, colorings, symbols and experience examples that the child reflects in the circle of emotion may change each time the study is conducted. Therefore it is important to apply circle of emotion before each drawing practice.

In this study, the evaluation of the CEC of three cases is presented. The pictures of the children are evaluated in the light of their own circles of emotion. In order to be able to demonstrate differences the cases are decided as follows; B (8 years old, has difficulty to sleep on his own and is afraid of the dark), T (7 years old, lost his father two years ago, experiences school adaptation problems) and P (12 years old, has periodic depression).

According to CEC of B, the emotions he experiences about his home are considered as anger, anxiety and entertainment; it is understood that he feels safe at home and wants to have fun but feels apprehension for his mother and father. B has painted his feet forest green the color he associates with having fun, and wheels of the electric skateboard to bright green the color that he associates with feeling of apprehension. B actually wants to walk, move forward but at the same time he is worried. He may be feeling that if he walks or moves forward and splits up his family may fall apart. The distress he experiences is considered as the defense developed unconsciously to keep his mother and father together. B has painted his dog to forest green, the color he associates with the sense of amusement and has drawn it at the right side of the page with the dog's gaze at him towards left side. The great house that stands between the two is considered as the family dynamics that hinders him from walking, moving

forward and splitting up, creates apprehension. It is notable that the most frequent form in his pictures is rectangle. In B's CEC, this symbol is associated with having fun, getting angry and feeling apprehensive and overlaps with comments above. B's mother and father have talked about the problems between them and that the father experiences dilemmas regarding getting tired of the family life, that he sometimes wants to walk away, have less responsibility and want to be more free.

T, starting the drawing with a house close to the left side of the page may reflect his longing for the past (Wolpert, 2006; Di Leo, 1983; Bahçıvan-Saydam, 2004). Right next to the house, he has drawn a garage painted with grey which he associates with being concerned in his CEC and has drawn a car in front of the garage with the color green which he used for the expression of waiting. With T's expressions, the house and the garage represent his father. He painted the house with orange, cream, red, black and green. The colors of orange and cream do not appear in T's CEC. The meanings of red, black and green are expressed as worrying, not caring and waiting respectively. He is worried about his father, he waits for him, worried that he is not there; and reflects the anger and reaction to his loss with the expression "I don't care". T has unrest about the loss of his father; the adaptation problems he experiences at school, home or other environments may be considered as an outcry of his unrest. He has depicted his mother as the sun that is far away from himself and his mother. He has picked the color yellow for the emotion of fear. Combined with other findings it may be considered that he experiences an anxiety to lose his mother. The fact that he has painted himself next to the house which he symbolized as her father may emphasize his longing and waiting. The fact that the house and the garage drawn by T represent his father (in T's own expressions) may be related to his perception of his father as reassuring. The door of the house is painted with red which is associated with worrying in the CEC with the verbal expression that "When the teacher takes my glue I am worried"; this may be interpreted as (if the teacher is considered as life and glue is considered as his father) that life has taken away his father and the worry he experiences because of this. From the fact that he has painted the garage with grey, it is understood that he is still curious about the death of his father and that how ambiguous his father's death is for him. The single window drawn for the house may reflect the loss related with his father. In T's story the mother has told that t and his father had a good relationship yet the authority at the household belonged to the father and T had always been closer to his mother compared to his father. It is seen that, for T, the meaning of his father is rather intense in his absence.

P, in the initial interview, has drawn the lights in sky which she has chosen as herself as a mixture of blue, navy and purple. In the CEC the meanings of these colors are expressed as puzzled, excited and sad. It is understood that P most intensely experiences these emotions. The borders of the mountains and the waterfall are drawn with the color grey and the mountains are painted in brown. In P's CEC grey represents being happy and brown represents becoming withdrawn. She wants to be happy with her mother and father however the relationship she builds up with them causes her to withdraw. She has painted the waterfall blue (being puzzled) and has merged lights in the sky with grey; it may be considered that she is happy about the relationship she builds up with her sister and that there are cases in which she is puzzled about her. She has not drawn any contact boundaries with her mother. There are also no contacts drawn between her mother and father. She has drawn only her sister in a way that contacts with everyone. Maybe in the family only her sister can make real contact with everyone. She may express the puzzlement caused by this situation with the color blue. When the symbols reflected in the drawing are analyzed, it is seen that the lights are formed with wavy lines. P has used wavy lines in her CEC to express the emotion of fear. This may also be understood as that P is worried about certain things or she is afraid. The triangle forms of the mountains are used to depict both for the emotions of becoming withdrawn and being happy. When analyzed with regards to the symbols, it is understood that P has troubles in her relationship with her mother and father. Dividing the picture into two may address separation and need for space. Her free picture at the first interview and the family picture here bear similarities. In both pictures she has drawn her sister between her mother and father. In all the pictures it is seen that there are no contacts between the mother and the father. She perceives that her sister has a relationship with both her mother and father. P has painted her mother in dark pink that is associated with apprehension in CEC; it is understood that she perceives her mother as apprehensive. She has painted her sister with blue that means happiness; it is reflected that she perceives her sister happy between her mother and father, holding their hands in a safe space. She has painted her father with purple which means friendliness and the fact that only her father opens out his hand and waves hand to her in the picture may reflect the close relationship between her father and her. The borders and the airport gate are drawn with the color grey which she associates with being energetic in her CEC. It may be understood that P finds the energy to separate and move in herself. P has drawn herself with light pink and navy. These colors represent puzzlement and excitement in CEC. These are reflective of the puzzlement to be leaving and her excitement. She has drawn wavy and zigzag lines above the plane with dark green as the sky. In CEC both the color and

the symbol are used to express fear and anxiety. This reflects the excitement to be leaving along with the fear and anxiety. She wants to leave but is afraid, she wants to separate and at the same time she does not want: this may be evaluated as a typical dilemma of puberty.

There have been significant differences between the meanings associated with the colors in cases' CECs and the literature meanings. For example, while according to the literature the color grey reflects unpleasant feelings such as lack of energy (Wolpert, 2006), in B's CEC its meaning is the emotion of trust; dark green is reported to have meanings as health and healing (Bach, 1990), in B's CEC it means getting angry. In literature yellow is associated with positive emotions as light and energy (Malchiodi, 2013) and being dependant on the family (Furth, 2002); however T has used this colors in his CEC for the emotion of fear. T has used the color grey in his CEC for concern; in the literature it is used once again for unpleasant emotions as lack of life energy (Wolpert, 2006). In the first CEC of P, blue carries meanings as feeling happy, and in her second Circle of Emotion and Color has meanings of feeling puzzled while in the literature blue has meanings as pressure (Yavuzer, 1993); calm and distanced (Furth, 2008). While the literature reveals that the color purple is reported to have meanings as the need for others' support and distress (Furth, 2002); in P's CEC it is used for friendliness.

CEC study creates an opportunity not only to interpret the child's drawings but also to establish a contact boundary to his/her emotions and experiences, and to know and identify those emotions. The child's assigning a color and a symbol for each emotion means that he/she is creating a contact boundary of that emotion.